

ЗАТВЕРДЖЕНО
Директор Державного науково-методичного центру змісту культурно-мистецької освіти

_____ М. М. Бриль
« 11 » ЖОВТНЯ _____ 2021 р.

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ЗМІСТУ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

МИСТЕЦТВО ДЖАЗОВОЇ ІМПРОВІЗАЦІЇ

Методичні рекомендації
з навчальної дисципліни «Імпровізація (джазова)»
для закладів початкової мистецької освіти

Київ – 2021

Укладачі:

О. В. Прошенков

викладач Комунального мистецького навчального закладу Печерського району м. Києва «Дитяча музична школа № 4 ім. Д. Д. Шостаковича», спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, заслужений працівник культури України

А. І. Войцеховська

викладач Комунального мистецького навчального закладу Печерського району м. Києва «Дитяча музична школа № 4 ім. Д. Д. Шостаковича», спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, заслужений працівник культури України

О. С. Лебедева

викладач Комунального мистецького навчального закладу Печерського району м. Києва «Дитяча музична школа № 4 ім. Д. Д. Шостаковича», спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

Рецензенти:

П. В. Полтарев

директор Школи джазового та естрадного мистецтв Дніпровського району міста Києва, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, музикознавець, джазовий критик, співголова громадської організації «Мистецька ліга»

Л. М. Красавіна

голова циклової комісії «Музичне мистецтво естради», викладач циклу професійно-практичної підготовки Черкаського музичного коледжу ім. С. С. Гулака-Артемівського, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, заслужений працівник культури України

Відповідальна
за випуск

А. Г. Полещук

Рекомендовано

на засіданні відділу композиції, імпровізації та естради КМНЗ Печерського району м. Києва «Дитяча музична школа № 4 ім. Д. Д. Шостаковича»

(протокол б/н від 04 червня 2021 р.)

© Прошенков О. В., Войцеховська А. І.,
Лебедева О. С., 2021 р.

© Державний науково-методичний центр
змісту культурно-мистецької освіти, 2021 р.

Джаз – напрямок музичного мистецтва, який протягом останніх років привертає до себе увагу музикантів наймолодшої генерації. Насамперед тим, що в ньому синтезується традиційне та нове. Подібний інтерес до джазу висуває перед мистецькою освітою нові вимоги – створення джазових відділів у закладах мистецької освіти, впровадження дисциплін, що пов'язані з джазовим мистецтвом. Серед таких і «Імпровізація (джазова)».

У Києві є декілька шкіл з джазовими відділеннями. Перш за все варто згадати єдину в Україні школу джазового та естрадного мистецтва (директор – музикознавець і джазовий критик – Петро Полтарев), також є джазове відділення в школі мистецтв №2 ім. Вериківського (керівник Ігор Журомський).

У ДМШ № 4 ім. Д. Д. Шостаковича м. Києва відділ джазової імпровізації, композиції та естради існує з 2000 року. Засновницею відділу стала старший викладач – Невольниченко Тетяна Іванівна, яка розпочала свою роботу з опанування учнями електронних музичних інструментів. Це дозволило розширити спектр знань та навичок учнів та надало їм вміння вільно орієнтуватись у можливостях сучасного звуковидобування. Важливою стала і слухацька практика. Т. Невольниченко запрошувала для майстер-класів професіоналів джазового виконавства, тим самим залучаючи учнів до світу джазового мистецтва.

Зараз у школі керівником відділу є заслужений працівник культури України, викладач-методист – Проценков Олексій Вікторович. Він створив своєрідну творчу майстерню, де панує джаз. Наріжним каменем освітнього процесу став симбіоз творчого взаємозв'язку викладача і учнів, у якому розкриваються потенціал молодих музикантів, та технічні й виразні можливості того чи іншого музичного інструмента, яким володіє вихованець.

Головною метою дисципліни «Імпровізація (джазова)» є створення умов для цілісного розвитку учня, що займається джазовою імпровізацією і композицією, виховання високого рівню розуміння музики та допомога у знаходженні свого шляху в сучасній музиці.

Серед основних завдань дисципліни виділимо такі:

- розвинути природні здібності учня/учениці, його/її імпровізаційні навички;
- виховати інтерес в учня/учениці до самовираження, засобами виконання джазової музики та інтерпретації музичного твору та музичний смак, шляхом ознайомлення з кращими світовими зразками джазової музики;
- сформувати особистість музиканта, виходячи з його індивідуальності, який здатний надалі створювати твори в різних жанрах і стилях сучасної музики;
- допомогти опанувати навички: вільного читання з листа і транспонування джазових творів; виконання різних ритмічних формул, що властиві різним жанрам джазової музики; публічних виступів;
- підготувати учня/ученицю до подальшого професійного розвитку.

Для того щоб почати займатись дисципліною «Імпровізація (джазова)» учень/учениця повинен мати: власне бажання займатися музикою, схильність до підбору мелодій, почуття ритму, комунікативні здібності. Дана дисципліна є універсальною – вона призначена як для інструменталістів, так і для вокалістів, незалежно від рівня початкової музичної підготовки. Єдиною вимогою для учня/учениці базового підрівня є матеріально-технічне оснащення в яке входять: комп'ютер, міді-клавіатура, студійні монітори, звукова карта, встановлені програми для створення і редагування музики (секвенсори, нотні редактори, програми для редагування звуку).

У результаті засвоєння елементарного та базового підрівнів дисципліни «Імпровізація (джазова)» учень/учениця:

- отримує розуміння різних ритмічних, мелодичних моделей джазової музики;
- володіє навичками транспонування (секвенцування) та читання з листа гармонічних схем, що записані літерними або цифровими символами;
- вміє грати по слуху мелодії із гармонічним супроводом;

- ознайомлений/ознайомена з основами композиції: загальними принципами розвитку вихідного матеріалу (мотив і його розвиток), фразуванням;
- знає певні музичні канони, стереотипи, що характерні для того чи іншого музичного стилю сучасної музики, які стануть основою для побудови власних композицій та імпровізацій;
- отримує можливість подальшої професійної інтеграції;
- володіє актуальними музичними навички створення музики, засобами цифрових технологій.

Для кращого розуміння специфіки дисципліни «Імпровізація (джазова)» запропоновано орієнтовну програму для початкового та базового підрівнів мистецької освіти, яка розроблена О. В. Проценковим. Елементарний підрівень має 16 модулів, по чотири модулі на рік, а базовий має 20 модулів, також по чотири модулі на рік. До кожного року навчання додається рекомендований виконавський репертуар. Кожен модуль має три складові: теоретичні знання, необхідні для опанування змісту навчання, власне зміст навчання та результат навчання.

ЕЛЕМЕНТАРНИЙ ПІДРІВЕНЬ

Перший рік навчання

Модуль 1.

Теоретичні знання:

1. Ритм, як основа джазової імпровізації:
 - а) введення терміну «біт» як елементарної одиниці музичного метра;
 - б) основні тривалості та їх співвідношення до біту;
 - в) принципи роботи з метрономом;
 - г) ставлення до ритму як до константи у подальшій музичній практиці.
2. Інтервали та їх значення для відтворення і створення музики.

Зміст навчання:

1. Промовляння, проспівування, програвання нескладних ритмічних малюнків під біт.
2. Робота з інтервалами:
 - а) гра інтервалів, прослуховування та асоціація кожного з них з початком відомих пісень, мотивів;

- б) визначення інтервалів на слух в вертикальному і горизонтальному викладі.
3. Гра українських народних мелодій у різних тональностях, орієнтуючись на рух інтервалів.

Результати навчання:

1. Ритмічна основа в музиці:
 - а) виявляє біт в почутому творі;
 - б) під час виконання музичного матеріалу виконує тему (мелодію) в будь-якому запропонованому ритмі
2. Підбирає на слух, використовуючи інтервальне мислення.

Модуль 2.

Теоретичні знання:

1. Ознайомлення з поняттям «лад» (мажор, мінор/ іонійський, еолійський):
 - а) впорядкування музичних звуків;
 - б) їх закономірна послідовність;
 - в) вивчення ладу як послідовність інтервалів;
2. Мажорні і мінорні тризвуки та їх обернення.
3. Прослуховування нескладних джазових творів відомих джазових композиторів.

Зміст навчання:

1. Спів і гра іонійського та еолійського ладів:
 - а) спів і гра ладів від різних ступенів;
 - б) створення мотивів на основі ладу.
2. Гра мажорних і мінорних тризвуків від кожної ноти:
 - а) гра обернень;
 - б) визначення на слух основного тону акорду.
3. Виконання нескладних джазових творів, адоптованих викладачем під конкретного учня.

Результати навчання:

1. Чує мажорні та мінорні тризвуки, розуміє де знаходиться основний тон тризвуку в оберненнях.
2. Створює нескладні мотиви використовуючи іонійський і еолійський лади.

Модуль 3

Теоретичні знання:

1. Ознайомлення з поняттям «*Swing*», та його значенням в джазовій імпровізації:
 - а) ознайомлення з тріольним розподілом четвертої ноти;
 - б) особливості прочитання в нотному тексті восьмих тривалостей в стилі свінг;
 - в) «офф біт», як характерне явище в джазовій музиці.
2. Тритони та їх використання. Їх виразні і фонічні властивості.

Зміст навчання:

1. Ритмічні вправи для розуміння і відчуття свінгу:
 - а) нога виконує біт, рука позначає другу та четверту долю у такті;
 - б) нога виконує біт, рука тріольну пульсацію з акцентуванням третьої тріолі;
 - в) промовляння нескладних ритмічних малюнків у свінгу;

г) проспівування та гра на інструменті мотивів на основі пентатоніки з відчуттям тріольної пульсації.

2. Побудова тритонів від усіх дванадцяти звуків.

Результати навчання:

1. Має відчуття свінгу (гойдалок).

2. Виявляє пульсацію свінгу під час прослуховування творів, написаних у свінговому стилі.

Модуль 4

Теоретичні знання:

1. Пентатоніка – основа мелодики джазової музики.

2. Вивчення літерних позначень акордів (мажорних, мінорних тризвуків).

3. Кварто-квінтове коло тональностей.

4. Спільне прослуховування джазових творів з метою виявлення ритмічної основи творів та їх розмір.

Зміст навчання:

1. Вправи для засвоєння пентатоніки.

а) спів та гра пентатоніки у вигляді ганона (для вокалістів як розспівування);

б) робота над інтервальною складовою пентатоніки.

2. Гра літерних позначень тризвуків у послідовностях, запропонованих викладачем.

3. Підбір на слух простих мелодій, побудованих на українських народних піснях.

4. Вивчення і виконання джазових творів з використанням тритонового викладу акомпанементу в лівій руці.

Результати навчання:

1. Складає невеличкі мотиви на запропонований текст.

2. Швидко будує інтервали та тризвуки від кожної ноти, розпізнає їх на слух.

Рекомендований репертуар:

Bob Carlton «Jada»

Kurt Weill «Mack the knife»

Jerry Herman «Hello, Dolly!»

Joseph Kosma «Autumn leaves»

Ray Henderson «Bye bye blackbird»

George Gershwin «Summertime»

Bart Howard «Fly me to the moon»

George Shearing «Lullaby of birdland»

Sonny Rollins «Doxy»

Tim Richards «On-Off boogie»

Eddie Harvey «Good time blues»

Sigmund Romberg «Softly, as in morning sunrise»

Bob Haggart, Ray Bauduc «The big noise from winnetka»

Michael Garrick «Swing it and C»

Nikki Iles «The Firefly»

Pete Churchill «The Orchard»

Другий рік навчання

Модуль 1

Теоретичні знання:

1. Синкопа – невід’ємний ритмічний елемент джазу:
 - а) поняття «синкопа» та її роль в джазовій музиці;
 - б) різновиди синкоп (внутрішньотактова, міжтактова);
 - в) вплив синкопи на мелодію у джазі.
2. Ознайомлення з септакордами: великий мажорний, малий мажорний, малий мінорний та їх оберненнями:
 - а) які інтервали формують той чи інший септакорд;
 - б) який характер, настрій має кожен з них;
 - в) сенс обернень септакордів у милозвучності;
 - г) вивчення літерно-цифрових позначень септакордів.

Зміст навчання:

1. Вправи для засвоєння синкопи:
 - а) синкопа на початку мотиву;
 - б) синкопування поміж долей такту;
 - в) синкопування поміж тактами;
 - г) визначення синкоп в прослуханій музиці.
2. Робота з септакордами:
 - а) гра септакордів від кожної ноти з оберненнями;
 - б) визначення септакордів, а також ступенів септакорду на слух;
 - в) гра послідовностей септакордів на задану літерно-цифрову схему.

Результати навчання:

1. Знає синкопований ритм та фрази, які формуються завдяки синкопам, має відчуття краси ритмічного малюнку у джазі завдяки використанню синкоп.
2. Розуміє які є фонічні властивості септакордів, їх зв’язок між собою, демонструє можливість гармонізації нескладних пісень.
3. Підбирає на слух прості мелодії, та транспонує їх у 2, 3 тональності, підбирає бас до мелодії.

Модуль 2

Теоретичні знання:

1. Пісня та її різновиди, ознайомлення з афроамериканськими робітничими піснями та спірічуелсами як із важливими джерелами походження джазу:
 - а) найпоширеніша форма побудови пісні – вступ, куплет, приспів, куплет, приспів, інструментальне соло, приспів;
 - б) характерні риси афроамериканських робітничих пісень – лідер заспівує, хор відповідає. Використання пентатоніки, енергійна, крикоподібна манера співу;
 - в) як у спірічуелс поєдналась африканська та європейська музика; емоційність та імпровізаційність жанру.

2. Прослуховування відомих виконавців у стилі спірічуелс, афроамериканських робітничих пісень, а також відомих пісень, аналізуючи форму творів.

Зміст навчання:

1. Гра джазових творів та народних пісень з використанням септакордів в акомпанементі.
2. Складання невеличких пісень на заданий текст, вивчення пісень у стилі афроамериканська робоча пісня, спірічуелс.
3. Читання з листа творів, постійно ускладнюючи (повинно бути на усіх етапах навчання).

Результати навчання:

1. Співає пісні у різних жанрах, приділяючи особливу увагу українським народним пісням.
2. Виконує твори з метрономом.
3. Слухає музику «шарами»: звертаючи увагу на кількість інструментів та на окремі партії, які виконує кожен інструмент, розрізняє роль кожного інструменту у творі.

Модуль 3

Теоретичні знання:

1. Блюз, його історія виникнення, роль у джазі.
2. Характерні риси блюзу, та його різновиди:
 - а) дванадцятитактова форма блюзу (блюзовий квадрат);
 - б) константа п'ятого такту в блюзі;
 - в) архаїчний, класичний та сучасний блюз.
3. Блюзовий лад:
 - а) взаємодія звуків у блюзовому ладі;
 - б) надладові властивості блюзового ладу;
 - в) патерни з використанням блюзового ладу.

Зміст навчання:

1. Виконуємо нескладний блюз з учнем:
 - а) робота над мелодію теми;
 - б) визначення типу блюзу, аналіз блюзового квадрату
 - в) вчитель грає бас, учень грає лівою рукою акорди – ця робота проводиться таким чином, щоб учень міг зіграти правильний, почутий акорд в будь-якому такті блюзового квадрату.
2. Гра блюзового ладу в кожній тональності та від кожної ноти даної тональності у вигляді гам та вправ.
3. Імпровізація із використанням блюзового ладу:
 - а) роль квадрату в імпровізації;
 - б) використання звуків ладу під час створення невеличких мотивів, звернення уваги на паузи та синкопи в імпровізації;
 - в) побудова блюзових фраз;
 - г) використання патернів.

Результати навчання:

1. Відчуває блюзовий квадрат, його варіативність, його опорні такти.
2. Грає, співає блюз в ансамблі з іншими учнями.

3. Використовує блюзовий лад в імпровізаціях.

Модуль 4

Теоретичні знання:

1. Септакорди: малий мінорний зі зменшеним тризвуком, зменшений, великий мінорний, великий мажорний зі збільшеним тризвуком, обернення:

а) які інтервали формують той чи інший септакорд;

б) який характер, настрій має кожен з них;

в) роль обернень септакордів;

г) вивчення літерно-цифрових позначень септакордів.

2. Прослуховування джазових виконавців, виявляючи та аналізуючи блюзовий квадрат та використання блюзового ладу.

Зміст навчання:

1. Гра септакордів та їх обернень, визначення на слух кожного з них, спів основного тону в послідовностях септакордів, гра послідовностей септакордів по літерно-цифровим схемам.

2. Підбір на слух відомих джазових творів, які мають блюзову форму.

3. Складання мелодій на основі блюзового квадрату.

Результати навчання:

1. Розпізнає на слух усі види септакордів.

2. Використовує септакорди при складанні творів, аранжуванні українських народних пісень.

3. Запам'ятовує фрази на основі блюзового ладу почутих у видатних джазових виконавців.

Рекомендований репертуар:

Робітничі пісні та спірічуелси:

«All my trials»

«Going' home to God»

«Swing low, sweet chariot»

«Amazing grace»

«Nobody knows the trouble I've seen»

«I got a robe»

«Go tell it the mountains»

«Steal away»

«Wade in the water»

«Deep river»

Блюз:

Blues in Bb, F, Eb

Duke Ellington «C jam blues»

Harry Edison «Centerpiece»

Milt Jackson «Bags groove»

Collard Greens «Blues in a closet»

Clifford Brown «Blues walk»

Dizzy Gillespie «Birks works»

Thelonious Monk «Blue Monk»
Benny Goodman «Soft winds»
Charlie Parker «Now is the time»
John Coltrain «MR. P. C.»

Третій рік навчання

Модуль 1

Теоретичні знання:

1. Джазовий стандарт як основа для індивідуальної та спільної творчості:
 - а) роль джазового стандарту у спонтанному музикуванні;
 - б) загальні принципи бачення стандарту джазовим музикантом;
 - в) різноманіття музичного матеріалу, яке зібрано під поняттям «джазовий стандарт».
2. Компінг:
 - а) ритмічні особливості джазового акомпанементу;
 - б) III та VII ступені в акорді (*shell chords*).

Зміст навчання:

1. Робота з джазовим стандартом
 - а) прослухування теми;
 - б) запам'ятовування, проспівування мелодії;
 - в) увага до лінії баса і гармонії;
 - г) гра мелодії напам'ять (повільно);
 - д) вивчення ладів і акордів композиції;
 - е) відтворення соло майстрів після багаторазового прослухування;
 - є) імпровізація із опорою на власні ідеї.
2. Ритмічна взаємодія компінгу: гра компінгу, що випереджає та компінгу, що запізнюється, робота над їх поєднанням.

Гармонізація нескладної джазової мелодії *shell chords*: звернення уваги на плавне голосоведення та обернення. На цьому етапі дуже важливо щоб вчитель грав бас.

Результати навчання:

1. Розуміє специфіку джазового підходу до виконання відомих пісень: варіативність викладу теми, пошук нових музичних рішень в її виконанні.
2. Знає основи аранжування джазового акомпанементу.

Модуль 2

Теоретичні знання:

1. Прогресія II - V - I: наріжний камінь джазової гармонії.
2. Дорійський та міксолідійський лади:
 - а) як дорійський лад формує малий мінорний септакорд;
 - б) формування малого мажорного септакорду міксолідійським ладом;
 - в) взаємодія цих ладів у зв'язці II - V.
3. Прослуховування разом з учнем найбільш популярних джазових стандартів.

Зміст навчання:

1. Робота з прогресією II - V - I:
 - а) спів та гра басової лінії прогресії;
 - б) грати прогресію як секвенцію по кварто-квінтовому колу;
 - в) прогресія у вигляді *shell chords*.
2. Спів та гра ладів у різних конфігураціях.
Учень лівою рукою грає прогресію II - V - I у вигляді *shell chords*, правою грає дорійський, міксолідійський, іонійський. Після цього пробує створювати імпровізації на цій основі.
3. Виявлення трансформації джазових стандартів при виконанні різними джазовими музикантами.

Результати навчання:

1. Розуміє головну джазову прогресію та вміє чути її у джазових творах.
2. Розуміє, що лад формує акорд.
3. Усвідомлює можливості для імпровізації, які дають лади народної музики.

Модуль 3

Теоретичні знання:

1. Форми джазових стандартів (форми AABA, AB, AABAC, 12 і 16 тактові форми):
AABA – найважливіша 32 тактова форма у традиційному джазі, історичний контекст утворення. *Intro* і *Coda*.
2. Знайомство з прогресією I – VI – II – V як з фундаментальним обертом, який також використовується у джазових каденціях.
3. Акорди з затриманням (*sus*).

Зміст навчання:

1. Визначення на слух різних форм джазових стандартів, особливу увагу приділяємо формі AABA:
 - а) варіативність частини A;
 - б) тональний і мелодичний контраст В частини.
 Гра та спів, імпровізація в рамках цієї форми.
Вивчення варіантів *Intro* і *Coda* у різних джазових виконавців. Самостійне створення учнем вступу і завершення у творах, що виконуються.
2. Гра прогресії I - VI - II - V у різних тональностях. Особливу увагу приділяємо каденціям і способам вживання прогресії в них.
3. Робота з *sus* акордами:
 - а) обернення;
 - б) практичне використання в сучасній музиці;
 - в) аранжування простих мелодій акордами *sus2*, *sus4*.

Результати навчання:

1. Визначає форму виконуваного твору. Самостійно створює вступ і завершення джазового твору.
2. Розуміє роль прогресії I - VI - II - V. Використовує її в музичній практиці.
3. Використовує акорди із затриманням, поєднує їх з іншими септакордами.

Модуль 4

Теоретичні знання:

1. Аналіз транскрипцій джазових виконавців: на слух та по нотах:
 - а) з якої ступені ладу починається фраза і на якій закінчується;
 - б) чи використовуються акордові звуки, лади чи їх частини;
 - в) паузи;
 - г) як побудовано соло, його напрямок розвитку;
 - д) секвенції.
2. Артикуляція – одна з відмінних рис джазової музики:
 - а) відношення до неї як до дикції;
 - б) різноманіття артикуляційних прийомів в джазі.

Зміст навчання:

1. Спів та гра транскрипцій джазових стандартів, зроблених великими виконавцями джазу.

Гра та спів нотних транскрипцій. Дуже важливо щоб при виконанні в такий спосіб викладач мав можливість пояснювати, аналізувати всю фактуру учневі; цей спосіб гри джазової музики повинен графічно показати учневі як будується джазова музика і є дуже важливим.

Гра транскрипцій знятих на слух разом з викладачем. Викладач навчає принципам підбору на слух джазових творів.

2. Робота над артикуляцією у виконуваний програмі.

Результати навчання:

1. Вдумливо відноситься до транскрипцій великих майстрів:
 - а) виконує аналіз мелодії та акомпанементу творів;
 - б) розуміє використання фраз та варіантів компінгу у імпровізаціях;
 - в) детальне вивчає аранжування творів (ритм-секції).
2. Грає хорощим звуком, звертає увагу до деталізації; штрихи та їх особливості в джазі.

Рекомендований репертуар:

Джазовий стандарт, II - V - I, AABA:

- Fats Waller «Honeysuckle rose»
- Duke Ellington, Billy Stayhorn «Satin doll»
- Stanley Turrentine «Sugar»
- Jimmy Mc Hugh «On the sunny side of the street»
- Harry Rubby «Thinking of you»
- Victor Young «A weaver of dreams»
- Cole Porter «What is this thing called love»
- Franz Lehar «Your's is my heart along»
- George Gershwin «A foggy day»
- Victor Young «Beautiful love»
- Toots Thielemans «Bluesette»
- John Coltrane «Blue Traine»
- Van Heusen, Johnny Burke «But Beautiful»
- Michel Legrand «I will wait for you»
- Jerom Kern «I won't dans»
- Jerom Kern «Dearly Beloved»

Cole Porter «I Love You»
Todd Dameron «Lady Bird»
Cole Porter «Night and day»

Четвертий рік навчання

Модуль 1

Теоретичні знання:

1. Мелодико-гармонічні засоби в джазі:
 - а) прохідні і допоміжні звуки;
 - б) діатонічні і хроматичні затримання;
 - в) діатонічні і хроматичні оспівування.
2. Блукаючий бас (*walking bass*), спосіб ведення лінії басу з використанням акордових і прохідних звуків.

Зміст навчання:

1. Використання в імпровізаціях прохідних і допоміжних звуків, діатонічних і хроматичних затримувачів та гра вправ на оспівування:
 - а) учневі пропонується обіграти ступені акорду різними типами оспівування;
 - б) пропонується скомбінувати декілька видів мелодико-гармонічних засобів;
 - в) застосування мелодико-гармонічних засобів у вивченій темі джазового твору з метою урізноманітнити вивчений матеріал.
2. Вправи на побудову басової лінії:
 - а) вивчення акомпанементу з використанням блукаючого басу;
 - б) учень співає джазовий стандарт, акомпануючи собі, використовуючи тільки *walking bass*;
 - в) підбір на слух і аналіз басових соло видатних контрабасистів і бас-гітаристів.

Результати навчання:

1. Вдумливо підходить до вивчення теми і до побудови імпровізації:
 - а) знає в якому регістрі почати програвати нову тему;
 - б) розуміє як почати тему: повільно, з затриманими нотами і використанням пауз, швидко, рухливо, з залученням уваги і візуалізації?;
 - в) усвідомлює з якої ноти ладу є бажання почати, і далі, набирає висоту, знижується, залишається в тому ж регістрі;
 - г) розуміє в якому ритмі збирається грати, може уявити ноти в цьому ритмі;
 - д) усвідомлює де народилася ідея: в голові чи в пальцях
2. Акомпанує за допомогою блукаючого басу, створює цікаві басові лінії, звертає увагу на басові партії у різних стилях.

Модуль 2

Теоретичні знання:

1. Лідійський та лідійський домінантовий лади:
 - а) історія використання;
 - б) лідійський лад як один з ладів який формує великий мажорний септакорд;
 - в) лідійський домінантовий лад як один з ладів який формує малий мажорний септакорд.

2. Нонакорд та його альтерації (#9, b9), акорд 6/9.

3. Акордова прогресія «*Rhythm changes*» – історія виникнення і приклади застосування.

Зміст навчання:

1. Лідійський лад, його фонічні властивості, способи використання в імпровізаційній практиці. Варіанти обігрування великого мажорного септакорду.

Варіанти використання лідійського домінантового ладу в прогресії II - V - I. Побудова секвенцій на основі цих ладів.

2. Гра нонакордів в кожній тональності з оберненнями. Використовуємо дев'яту ступінь та її альтерації у *shell chords*, особливу увагу приділяємо з'єднанню нонакордів:

а) гра усіх види септакордів – спів IX ступеню;

б) слуховий аналіз із залученням нонакордів окремо та у послідовностях;

в) гармонізація мелодії із використанням нонакордів.

3. Робота над прогресією «*Rhythm changes*»:

а) прослуховування джазових творів, в яких вона використовується;

б) гра творів, написаних на основі «*Rhythm changes*»;

в) вивчення варіантів та еволюції прогресії.

Результати навчання:

1. Збагачує імпровізації за рахунок використання лідійського ладу, розуміє доцільність його використання в різних фактурних конфігураціях.

Використовує лідійський домінантовий лад в блюзових творах.

2. Створює фактуру за допомогою нонакордів, долучати їх до компінгу. Розуміє доцільність альтерацій, спираючись на мелодію і стиль.

3. Вміє грати прогресію «*Rhythm changes*» в кожній тональності, знаходить шляхи імпровізації та варіанти розвитку цієї гармонічної послідовності.

Модуль 3

Теоретичні знання:

1. Бразильський музичний жанр самба (*samba*) та його вплив на джазову музику. Різновиди жанру та історичний контекст розвитку.

2. Надбудови XI та XIII ступенів у джазовій музиці та їх альтерації:

а) обернення та плавне з'єднання;

б) способи використання тих чи інших варіантів надбудов у різних стилях джазової музики;

в) використання в *shell chords*.

3. Способи з'єднання мелодії з гармонією - одноголосно, в інтервал, акордами (гомофонія).

Зміст навчання:

1. Граємо твори у стилі самба. Знаходимо елементи цього жанру у видатних джазових композиторів та виконавців, звертаючи увагу на:

а) особливості ритмічного малюнку;

б) побудову фраз та принципи мікросвінгу у стилі самба.

2. Гра на фортепіано послідовностей септакордів по тональностям квартто-квінтового кола та по ступеням хроматичної гами.

Гармонізація народних пісень з використанням надбудов XI та XIII ступенів. Використання надбудов та їх альтерацій у компінгу в джазових творах.

3. Робота над різними варіантами викладу теми в джазових стандартах:

- а) права рука грає одноступену мелодію, ліва акомпанує;
- б) права рука грає мелодію з інтервалом, акордом;
- в) хоральний виклад теми.

Результати навчання:

- 1. Знає метроритмічні особливості стилю самба. Цікавиться еволюцією цього стилю, використовує його елементи у власних творах, імпровізаціях.
- 2. Розуміє багатство і різноманітність джазової гармонії, її варіативність і характерність.
- 3. Виконує аранжування джазових стандартів в залежності від стилю та характеру твору.

Модуль 4

Теоретичні знання:

1. Босанова (*Bossa Nova*), стильовий напрямок у джазі на основі самби:

- а) витоки та історія;
- б) ритм, що спирається на самбу, акцент на першу долю;
- в) використання септіми та політерцієвих акордів у фактурі;
- г) особливості співу в стилі босанова;
- д) характерні гармонічні звороти I – II7 – IIIm7 – V, Im – II7 – V7.

2. Акорди з доданими тонами add9, add11, add13.

3. Систематизація надбудов усіх видів септакорду та альтерацій.

Зміст навчання:

1. Виконання творів у стилі босанова:

- а) особливості манери співу;
- б) види акомпанементу;
- в) варіанти гармонізації;
- г) використання характерних гармонічних зворотів босанова у створенні власних пісень.

2. Використання акордів з доданими тонами в аранжуванні пісень у різних стилях. Аналізуємо приклади гармонізацій в популярній музиці.

3. Працюємо над структуруванням надбудов та альтерацій.

Результати навчання:

1. Знає стильові особливості стилю босанова, розуміє принцип та манеру виконання.

2. Пропонує варіанти гармонізації та композиції за допомогою акордів з доданими тонами.

3. Використовує системний підхід у використанні надбудов.

Рекомендований репертуар:

Rhythm change:

George Gershwin «I've got rhythm»

John Birks «Dizzy» Gillespie «Salt peanuts»

Duke Ellington «Cottontail»
Benny Goodman, Charlie Christian «Seven come eleven»
Sonny Rollins «Oleo»
Miles Davis «The Theme»
Thelonius Monk «Rhythm-a-ning»
Charlie Parker «Dexterity»
Lester Young «Shoe shine boy»
Nat King Cole, Irving Mills «Straighten up and fly right»

Самба, Босанова:

Antonio Carlos Jobim «One note samba»
Antonio Carlos Jobim «Corcovado»
Antonio Carlos Jobim «Agua De Beber»
Antonio Carlos Jobim «Girl from Ipanema»
Antonio Carlos Jobim «How insensitive»
Luiz Bonfá «Black Orpheus»
Jorge Ben «Mas Que Nada»
Horace Silver «Song for my father»
Roberto Menescal «Little boat»
Sonny Rollins «St. Tomas»

БАЗОВИЙ ПІДРІВЕНЬ

Перший рік навчання

Модуль 1.

Теоретичні знання:

1. Джазова балада:
 - а) еволюція жанру та найяскравіші твори;
 - б) особливості гармонізації;
 - в) використання альтерацій, хроматизмів, затримань;
 - г) особливості фактури при виконанні.
2. Заміна акордів:
 - а) заміна акордів тонічної функції;
 - б) заміна акордів домінантової функції.
3. Фригійський лад, його вплив на джазову музику. Фригійський зворот.

Зміст навчання:

1. Гра балад відомих джазових музикантів по нотах:
 - а) аналіз фактури;
 - б) гра красивим звуком, звернення уваги на фразування;
 - в) вивчення варіантів гармонізації;
 - г) простеження розвитку мелодії.Створення власної транскрипції балади.
2. Виконання вправ, що спрямовані на відпрацювання заміни акордів у різних тональностях.

Навчаємось використовувати їх у власних транскрипціях. Особливу увагу приділяємо тритоновій заміні.

3. Досконале вивчення фригійського ладу. Гра його від кожної ноти заданої тональності.

Гра фригійського звороту в основному вигляді та розширеному, створення пісні на основі фригійського звороту.

Результати навчання:

1. Відчуває витонченість і красу джазової балади, барвистість гармоній, можливості варіювання мелодії. Знає різні способи гармонізації балади.

2. Створює аранжування джазових творів за допомогою заміни акордів, шукає незвичайні рішення в гармонізації.

3. Усвідомлює можливості фригійського ладу. Вирізняє на слух фригійський зворот, використовує його в композиторській практиці.

Модуль 2

Теоретичні знання:

1. Більш ускладнені варіанти блюзу:

а) розширений блюзовий лад, використання інших ладів;

б) використання заміни та альтерацій в гармонії.

2. Відхилення та модуляції в джазі:

а) відхилення як формоутворювальний елемент джазових творів;

б) особливості модуляції в джазовій музиці.

3. Локрійський лад, його будова та фонічні властивості.

Зміст навчання:

1. Збагачення блюзу новими фарбами:

а) додаємо в блюзовий лад II і VI ступені, розширюючи можливості для імпровізації;

б) застосовування інших ладів у блюзовому квадраті;

в) розширення гармонічної сітки із використанням заміни акордів;

г) надбудови та альтерації.

2. Аналіз відхилення у формі ААВА в різних джазових творах. Найпоширеніші варіанти відхилень.

Увага до джазових стандартів в яких є тема з модуляцією.

3. Вчимо використовувати локрійський і локрійський з високим другим щаблем, в джазових творах. Звертаємо увагу учня на те, що цей лад еквівалентний іонійському, узятому на пів тона вище.

Результати навчання:

1. Розуміє багатогранність блюзу. Знає його вплив на джазову музику. Може зіграти блюз у будь-якій тональності, в різних варіантах фактури.

2. Розрізняє на слух відхилення та модуляції, розуміє яка кінцева тональність.

3. Вирізняє локрійський лад серед інших, використовує його в імпровізаціях.

Модуль 3

Теоретичні знання:

1. Бібоп (*bebop*) - стиль який висловлює квінтесенцію джазу.

Основні принципи стилю бібоп:

- а) ускладнена гармонія;
- б) більш довгі мелодійні фрази;
- в) важливе значення поліритмії;
- г) наявність пауз як структурних елементів;
- д) використання фрагментів або вставок з інших мелодій;
- е) розширене поняття заміни акордів.

2. Лади стилю бібоп та принципи їх обігрування. Аналіз та вивчення кожного ладу.

3. *Jam session* – його значення та користь для джазових виконавців:

- а) ознайомлення з принципом проведення *jam session*;
- б) вплив *jam session* на формування нових стилів джазової музики;
- в) найпоширеніші теми для *jam session*;
- г) принципи структури та термінологія.

Зміст навчання:

1. Занурення у стиль бібоп:

- а) ретельне вивчення гри майстрів у стилі бібоп;
- б) підбір соло на слух;
- в) увага до манери виконання, артикуляції;
- г) робота над ритмічною складовою.

2. Робота з бібоп ладами:

- а) не допускати щоб додаткова (VIII) ступінь ладу гралась на слабку долю такту;
- б) оптимальні ноти для початку фраз;
- в) використання хроматики;
- г) доречна артикуляція.

3. Організація *jam session* серед учнів:

- а) підбір репертуару;
- б) музикування, основане на слуханні одне одного;
- в) фокусування учня на використанні отриманих знань в процесі *jam session*;
- г) робота над подоланням страху в процесі імпровізації в реальному часі.

Результати навчання:

1. Знає мову стилю бібоп, її унікальний вплив на джазову музику, усвідомлює віртуозність, та неймовірну привабливість стилю для джазових музикантів.

2. Грає в ансамблі, втілює свої музичні ідеї, граючи з іншими музикантами, слухає інших.

Модуль 4

Теоретичні знання:

1. Фанк (*funk*) – один із основних музичних стилів другої половини двадцятого століття.

Особливості стилю:

- а) активне синкопування партій усіх інструментів;
- б) особливості мелодії – її мінімалістичність та багаторазове повторювання;
- в) особливості гармонії;
- г) синтез стилю фанк з іншими стилями в сучасній музиці.

2. Використання електронних інструментів в джазовій музиці:

- а) вплив на джазову мову;
- б) формування нової фактури у музичних творах;
- в) особливості аранжування.

3. Сучасна обробка української народної пісні:

- а) актуальність української народної пісні, ставлення до неї як до феномену світової культури;
- б) уважне ставлення до автентики;
- в) можливості які надає джазовий підхід в аранжуванні.

Зміст навчання:

1. Гра фанку:

- а) робота над грувом;
- б) гра басових рифів;
- в) робота над манерою співу;
- г) особливості партії клавішних та гітари;
- д) особлива увага до пауз.

2. Робота з можливостями синтезатора на заняттях джазової композиції та імпровізації:

- а) ознайомлення з банком інструментів та їх використанням у різних стилях;
- б) аранжування творів за допомогою синтезатора;
- в) виконання творів написаних для клавішних інструментів сольо та в ансамблі.

3. Створення обробки на основі українських пісень:

- а) підбір пісні, яка до вподоби учню;
- б) аналіз мелодії та форми твору;
- в) визначення стилю майбутнього аранжування;
- г) пошук варіантів гармонізації та розвитку мелодії;
- д) використання ладів народної музики в обробці.

Результати навчання:

1. Усвідомлює неповторність та грув стилю фанк. Займається ритмічною складовою цього стилю.
2. Знаходить нові варіанти акомпанементу і аранжування за допомогою електронних інструментів.
3. Пропонує новий, сучасний погляд на українську народну пісню, висловлює бажання втілювати ідеї на основі народного мелосу.

Рекомендований репертуар:

Джазова балада:

Duke Ellington «In a sentimental mood»

Walter Gross «Tenderly»

John Green «Body and soul»

Matt Dennis «Angel eyes»

Erroll Garner «Misty»

Arthur Hamilton «Cry me a river»

Richard Rodgers «My funny Valentine»

Thelonious Monk «Round midnight»

Eden Ahbez «Nature boy»

Victor Young «My foolish heart»

Блюз:

John Coltrane «Bessie's blues»
Charlie Parker «Billies bounce»
Clark Terry «Flugel in' the blues»
Clark Terry «Cote d'azur»
Sonny Rollins «Tenor madness»
Clifford Brown «Sandy»
John Coltrane «Some other blues»
«Tiny» Kahn «T.N.T.»
Duke Ellington, Johnny Hodges «Jeep's blues»
Bob Montgomery «Blues for Willie»

Бібон:

Wardell Gray «Twisted»
Charlie Parker «Scrapple from the apple»
Charlie Parker «Yardbird suite»
Charlie Parker «Red cross»
Charlie Parker «Segment»
John Birks «Dizzy» Gillespie «Grooving high»
Ray Noble «Cherokee»
Bud Powell «Danceland»
Thelonious Monk «Straight no chaser»
Richie Powell «Getrude's bounce» (as played by Clifford Brown)

Фанк:

James Brown «Papa's got a brand new bag»
James Brown «I feel good»
James Brown «Payback»
George Edward Clinton «Atomic dog»
Ronnie Laws, William Jeffrey «Always there»
Jeff Lober «Black ice»
Herbie Hancock «Chameleon»
Herbie Hancock «Cantaloupe Island»
Pee Wee Ellis «The chicken»
Eddie Harris «Cold duck time»

Другий рік навчання

Модуль 1

Теоретичні знання:

1. Кул-джаз (*cool jazz*) - характерні риси стилю:
 - а) емоційна стриманість;
 - б) посилення ролі композиції;
 - в) поліфонізація фактури;
 - г) використання мішаних розмірів.
2. Симетричні лади - збільшений лад (цілотноновий), зменшений лад:

- а) структура ладів;
 - б) способи використання в імпровізації.
3. Мішані та змінні розміри в джазовій музиці:
- а) вплив мішаного розміру на характер твору;
 - б) способи адаптації до незвичних розмірів;
 - в) будовання фраз та фактури.

Зміст навчання:

1. Аналіз творів та аранжувань, що написані у стилі кул-джаз, визначення відмінності стилю кул-джаз від стилю бібоп.

Виконання творів, що написані в стилі кул-джаз, із наповненням фактури елементами, які притаманні цьому стилю.

2. Використання зменшеного та збільшеного ладів у джазових творах:

- а) виконання їх в прогресії II – V – I у вигляді секвенцій;
- б) аналіз акордів, що можуть формувати ці лади;
- в) створення мотивів, фраз, тем на основі симетричних ладів.

3. Робота над засвоєнням мішаних розмірів:

- а) ритмічні вправи (промовляння та створювання ритмічних малюнків під біт урізних мішаних розмірах);
- б) вправи за інструментом (вчитель робить нескладну фонограму 4-8 тактів в одному із мішаних розмірів і учень імпровізує).

Результати навчання:

1. Виконує твори, написані у стилі кул-джаз, розуміє різницю між бібопом і кул-джазом. Звертає увагу на поліфонічне мислення в джазі.
2. Використовує симетричні лади у власних композиціях та імпровізаціях.
3. Тримається в ритмі в будь-якому розмірі, вільно використовує мішані розміри в музичній практиці.

Модуль 2

Теоретичні знання:

1. Соул (*soul*) – жанр який склався з музики госпел та традиції джазової вокальної імпровізації:

- а) історія жанру, під-жанри стилю соул;
- б) особливості інтонування: гроул-манера, дьорті-тон, шаут-ефекти, офф-піч;
- в) особливості мелізматики стиля.

2. Особливості акомпанементу в стилях госпел і соул.

3. Соул домінанта та її використання в сучасній музиці.

4. Створювання власних послідовностей акордів як один із способів надбання творчої задумки, логіка побудови, та емоційний контекст.

Зміст навчання:

1. Спів творів в стилях госпел і соул із акомпануванням собі на інструменті:

- а) звернення уваги на відмінність фактури зазначених стилів від джазової;
- б) робота над ритмічною складовою цих жанрів, розташуванням синкоп, пауз;
- в) намагаємось наслідувати вокальну манеру виконання.

2. Робота над гармонізацією творів у стилі соул із використанням акордів з доданими тонами add9, add11, add13, sus акорди, соул домінанти.

3. Для кращого розуміння природи госпел і соул музики, створення невеликої групи з учнів для гуртового співу відомих творів у стилі госпел.

4. Створення власних послідовностей акордів в різних музичних стилях.

Результати навчання:

1. Відчуває енергетику та емоційну складову жанру соул. Співає та акомпанує собі. Співає разом з іншими учнями.

2. Створює власні послідовності, намагаючись залучити своє бачення музичного твору.

Модуль 3

Теоретичні знання:

1. Хард-боп (*hard bop*) – стиль який виник з бібопу і кул-джазу, увібравши в себе елементи госпела, соула та блюзу.

Характерні риси стилю:

а) спрощення музичної тканини;

б) нові способи побудови фраз;

в) вплив кул-джазу в області імпровізації та гармонії.

2. Скет – інструментальний тип мислення вокаліста.

3. Альтерований лад:

а) показник можливих альтерацій домінанти;

б) які акорди створює цей лад;

в) імпровізаційні можливості при використанні альтерованого ладу.

Зміст навчання:

1. Підбір на слух соло відомих виконавців в стилі хард-боп. Аналіз фраз, компінгу, форми творів.

2. Виконання вправ, що спрямовані на вивчення різних технік скету. Застосування елементів вправ в імпровізаціях в залежності від стилю та творчого задуму.

3. Використання альтерованого ладу в різних прогресіях, у різних джазових стилях. Створення різних варіантів компінгу на основі цього ладу.

Навчасмо любити

1. Знаходить в музичній фактурі риси та поєднання різних стилів джазової музики.

2. Опановує нові можливості імпровізації за допомогою скету, усвідомлює його феномен у музиці.

3. Використовує різні лади для отримання незвичного звучання в соло, створює власні лади, на основі вже знайомих.

Модуль 4

Теоретичні знання:

1. Етно-джаз (*ethno jazz*) – стиль який з'явився завдяки народній музиці. Етно-джаз - стиль який впливає на розвиток народної музики у всьому світі, додаючи нових смислів і значень.

Особливості стилю:

а) вплив народних ладів, притаманних тій чи іншій етнічній групі;

- б) використання традиційних гармонічних зворотів для даного регіону;
- в) незвичні ритми (мішані, змінні);
- г) роль народних інструментів у створенні творів;
- д) мелізматика.

2. Гуцульський лад, його самобутність та використання в джазовій музиці:

- а) вплив на українську народну музику;
- б) структура ладу;
- в) його можливості у створенні самобутньої музики.

3. Відомі українські джазові композитори та виконавці, їх вклад у розвиток джазу в країні.

Зміст навчання:

1. Створення етно-джазової композиції:

- а) вивчення колориту народної музики України;
- б) використання народних пісень;
- в) створення власної мелодії в народній манері;
- г) гармонізація мелодії із використанням джазової гармонії;
- д) залучення ладів народної музики, зокрема гуцульського ладу.

2. Вивчення творчості видатних українських джазменів:

дослідники джазу, педагоги, джазові композитори, аранжувальники, відомі джазові виконавці.

Результат навчання:

1. Розуміє здобутки народної музичної творчості України:

- а) виокремлює неповторну мелодійність української пісні;
- б) відчуває колорит народних українських інструментів;
- в) знає народну музику різних регіонів України.

2. Створює музику яка буде презентувати Україну та ідентифікувати майбутнього музиканта з країною в котрій він живе.

3. Спирається на творчість відомих діячів джазу.

Рекомендований репертуар:

Кул джаз:

Richard Rogers «My favourite things»

Dave Brubeck «Take five»

Bill Evans «Very early»

Bill Evans «Waltz for Debby»

Cole Porter «Ev'ry time we say goodbye» (as played by Chet Baker)

Jule Styne «Time after time» (as played by Chet Baker)

Neil Moret «She's funny that way»

Ahmad Jamal «Ahmad's blues»

John Lewis «Django» (as played by the MJQ)

Miles Davis «Boplisity»

Соул:

Otis Redding «Respect» (as sung by Aretha Franklin)

Sam Cooke «A change is gonna come»

Stevie Wonder «Isn't she lovely»

Stevie Wonder «Sir Duke»

Stevie Wonder «I can help it»
Stevie Wonder «Too high»
Joe Zawinul «Merci, merci, merci»
Ronnie Shannon «Baby, I love you»
Don Covay «Chain of fools»
Eugene McDaniels «Compared to what»

Хард-боп:

Horace Silver «The preacher»
Horace Silver «Filthy McNasty»
Horace Silver «St. Vitus dance»
Miles Davis «Walkin'»
Bobby Timmons «Moanin'»
Bobby Timmons «Dat dere»
Joe Henderson «Recorda-me»
Grant Green «Jean de fleur»
Freddie Hubbard «Open sesame»
Benny Golson «Stablemates»
Nat Adderly «Work Song»

Третій рік навчання

Модуль 1

Теоретичні знання:

1. Модальний джаз (*modal jazz*) – від тонального принципу імпровізації до ладового.

Характерні риси стилю:

- а) ладовий принцип імпровізації;
- б) повільний рух гармоній;
- в) відсутність стандартної послідовності акордів;
- г) мелодичні інтонації з використанням широких інтервалів;
- д) політональність та полімодальність.

2. Вплив модального джазу на сучасну музику.

3. Поліакорди, принцип побудови, розташування, варіанти використання в джазових творах.

4. Політональність. Аналіз джазових творів, в яких використовується одночасне поєднання різних тональностей.

Зміст навчання:

1. Модальний джаз. Підготовча практика:

- а) прослуховування разом з учнем кращих представників модального джазу із поясненням засобів мислення виконавця;
- б) повторення вивчених ладів;
- в) вивчення патернів, що характерні цьому стилю.

Вправи на розуміння модального підходу в джазовій музиці:

- а) вчитель робить фонограму з восьми тактів, яка має основу з 2-4 акордів, і по черзі з учнем імпровізує, виконуючи різні комбінації ладів;
 - б) аналіз нотних транскрипцій, в яких виявляються варіанти використання модальності;
 - в) підбір на слух творів кращих представників стилю.
2. Гра творів із використанням в імпровізаціях модального підходу, створення власних творів, спираючись на модальну концепцію.
3. Робота з поліакордами:
- а) робота з мажорними акордами в основі поліакорду із отриманням акордів тонічної групи;
 - б) вивчення варіантів застосування домінантакордів в основі;
 - в) акорди з мінорною основою.

Результати навчання:

1. Знає різноманіття можливостей, яке дає модальний підхід.
2. Шукає засоби музичного вираження через ладову складову.
3. Усвідомлює фонічні властивості поліакордів в музичній тканині.
4. Використовує складне і парадоксальне звучання одночасного використання тональностей.

Модуль 2

Теоретичні знання:

1. Джаз-рок (*jazz-rock*) - симбіоз джазу і кращих досягнень рок музики.
Вплив рок музики:
 - а) новий підхід до ритму (відхід від свінгової тріольності – використання рівних восьмих тривалостей в мелодичній лінії і в ритмічній пульсації);
 - б) поява електронних ефектів;
 - в) ступінь музичної експресії;
 - г) нові гармонічні принципи.
2. Детальна гармонізація на основі здобутих знань:
 - а) використання побічної домінанти;
 - б) замін;
 - в) альтерацій;
 - г) складних акордів з доданими ступенями.
3. Стейдж бенд. Принципи роботи в стейдж бенді:
 - а) вміння швидко читати літерно-цифрові позначення;
 - б) орієнтування в засобах гри акомпанементу в різних стилях музики;
 - в) контакт з іншими учасниками стейдж бенду;
 - г) вміння зрозуміти музичну задумку, надихнути соліста.

Зміст навчання:

1. Фактура в стилі джаз-рок:
 - а) вивчення особливостей спрощеного акомпанементу;
 - б) гра нових ритмічних формул;
 - в) визначення різниці між гармонізацією в стилі джаз-рок та іншими стилями джазової музики.
2. Гармонізація:

- а) показ викладачем учневі варіантів власних гармонізацій, показуючи перевагу допитливого та докладного підходу до створення аранжувань;
- б) створення гармонізації з опорою на використання різних прийомів використання джазової гармонії.

3. Швидке орієнтування в музиці різних стилів та в різних складах ансамблів стейдж-бенд:

- а) на кожному занятті гра з листа джазових творів;
- б) читання літерно-цифрових позначень;
- в) поєднання мелодії та гармонії у реальному часі;
- г) ансамблеві заняття з учнями із використанням різних складів інструментів.

Результати навчання:

1. Відчуває енергетику, яка утворюється у стилі джаз-рок, знає компіляції джазових музикантів на відомі пісні у стилі рок.
2. Знаходить найрізноманітніші шляхи гармонізації музичних творів.
3. Розуміє цілі і завдання джазового музикування.

Модуль 3

Теоретичні знання:

1. Фьюжн (*fusion*) - джазовий стиль, якій ввібрав в себе кращі досягнення стилів поп, рок, реггі, електронної музики та інших стилів.

Елементи стилю:

- а) фьюжн переважно інструментальна музика;
 - б) складні ритмічні малюнки;
 - в) імпровізаційність що поєднується з композиційними рішеннями;
 - г) потужне впровадження в музику електронних засобів обробки і синтезування звуку.
2. Що повинно викликати зацікавленість під час аналізу соло майстрів та під час підготовки власного соло:
- а) повтори, секвенції;
 - б) динамічні зміни;
 - в) теситура;
 - г) паузи;
 - д) чергування напруження і розслаблення;
 - е) використання тонів акорду (1, 3, 5 та 7), акцент на «красивих» ступенях (7, 9 та #11);
 - є) структура соло повинна мати завершений вигляд (увага на те, як починається, як набуває кульмінаційного моменту, як завершується).
3. Основи регармонізації в джазі.

Зміст навчання:

1. Вивчення і аналіз музичних творів, що написані в стилі фьюжн, виявлення ознак стилю та вплив інших стилів музики:

- а) підбір на слух соло із увагою до на фразування, розташування пауз та синкоп;
- б) виявлення ансамблевих нюансів в музичній тканині (синкоповані тутті, синхронні рішення в аранжуванні, співвідношення партій ударних інструментів та бас-гітари;

- в) гра творів майстрів із увагою до композиції із створенням соло, що може бути як спонтанним, так і підготовленим.
2. Різні способи імпровізації:
- а) логіка побудови фраз;
 - б) доведення фрази до кульмінації;
 - в) відчуття квадрату;
 - г) гра власної імпровізації із врахуванням характеру твору, змісту та художнього задуму.
3. Уведення у практику варіантів нескладних регармонізацій.

Результати навчання:

1. Розуміє складність та драйв стилю фьюжн, гітарні рифи, композиційну продуманість.
2. Створює грамотні, доречні імпровізації.
3. Володіє здатністю бачити нові варіанти гармонізації творів.

Модуль 4

Теоретичні знання:

1. Смуc-джаз (*smooth-jazz*) - спроба зробити джазову музику доступною для ширшого кола слухачів.

Характерні риси:

- а) вплив фанк, ритм-енд-блюз, рок, поп музики;
 - б) відмова від енергійних соло як це було у попередніх стилях, більш прості ритмічні малюнки;
 - в) ансамблеве співзвуччя має велике значення;
 - г) принцип фонового, «форматного» звучання.
2. Робота джазового акомпаніатора з солістом:
 - а) вміння слухати соліста;
 - б) будувати фактуру в залежності від мелодії, стилю, темпу та теситури інструменту чи голосу;
 - в) звертати увагу на доречність надбудов та альтерацій, враховуючи жанр та художню задумку твору;
 - г) ритмічні особливості компінга;
 - д) засоби регармонізації акомпанементу.
 3. Блок-акорди. Принципи їх побудови і застосування.

Зміст навчання:

1. Обробка пісень, бажано новорічних, різдвяних у стилі смус-джаз.
2. Вивчення варіантів джазового акомпанементу.

Ритмічна складова:

- а) варіанти розташування - в долю, перед долею, після доли;
- б) властивість акомпаніатора прискорювати чи сповільнювати музику, не змінюючи ритм засобами розташування компінгу в фактурі твору;
- в) розташування пауз.

Гармонічна складова:

- а) можливості надбудов та альтерацій акордів всіх ступенів в залежності від їх зв'язків один з одним та з мелодією;

б) різні способи гармонізації в залежності від стилю музики (звертаємо увагу на еволюцію гармонізації).

Фактурна складова:

- а) заповнення акомпанементом пауз соліста там, де це доречно;
- б) створення вступу та коди в різних жанрах та стилях;
- в) транспонування.

3. Робота з блок-акордами.

На основі мажорного чи мінорного акорду (в лівій руці) гармонізація блок-акордами мелодичної послідовності звуків (в правій руці).

Двотактний мелодійний малюнок для гармонізації блок-акордами повинен бути заздалегідь обраним чи створеним.

Результати навчання:

1. Розуміє простоту смус-джазових композицій, знає здатність цього стилю знайомити з джазовою музикою багатьох людей.
2. Володіє навичками бути корисним в якості акомпаніатора, слухає соліста, допомагає йому розкривати художній зміст твору.
3. Створює аранжування творів за допомогою блок-акордів.

Рекомендований репертуар:

Модальний джаз:

Miles Davis «So what»

Miles Davis «Milestones»

Herbie Hancock «Maiden voyage»

Joe Henderson «Black narcissus»

Wayne Shorter «Footprints»

John Coltrane «Impressions»

Freddie Hubbard «Little sunflower»

Freddie Hubbard «Red clay»

Eddie Harris «Freedom jazz dance»

Cedar Walton «Bolivia»

Джаз-рок, Фьюжн:

Joe Zawinul «Birdland»

Chick Corea «Spain»

Chick Corea «Cristal silence»

Mike Stern «Chromazone»

Miles Davis «Tutu»

Herbie Hancock «Butterfly»

Herbie Hancock «Watermelon man»

Billy Cobham «Red baron»

Dave Grusin «Mountain dance»

Wayne Shorter «Beauty and beast»

Fred Hersch «Rain Waltz»

Zbigniew Seifert «City of spring»

Смус-джаз:

Quincy Jones «Tell me a bedtime story»

Fourplay «Between the sheets»

George Benson «Breezin'»
Bob James «Nautilus»
Diana Krall «The look of love»
Joe Sample «Street life»
Norah Jones «Don't know why»
Kenny G «Songbird»
Chris Botti «La belle dame sans regrets»
Candy Dulfer «Lily was here»

Четвертий рік навчання

Модуль 1

Теоретичні знання:

Сучасні джазові стилі.

Ейсид-джаз (*acid-jazz*), ню-джаз (*nu jazz*), неосоул (*neo soul*):

- а) електронні інструменти мають великий вплив на створення музики;
- б) повторюваність;
- в) використання семплів;
- г) злиття різних стилів.

Зміст навчання:

Створення композиції в сучасних джазових стилях:

- а) алгоритм творчого процесу;
- б) вибір доречних віртуальних інструментів;
- в) робота з електронними ударними;
- г) увагу на взаємодію електронних інструментів у різних проєктах;
- д) робота над створенням власних лупів та семлів.

Результати навчання:

1. Знає сучасну джазову музику, розвиток джазу в контексті нових стилів та технічних можливостей.

Модуль 2

Теоретичні знання:

1. Програмні секвенсори та робота з ними. *Logic Pro, Ableton Live, Cubase*.
2. Аудіо формати MIDI, WAV, MP3.

Зміст навчання:

Конвертація проєктів в різні формати, експорт проєктів.

Створення власної композиції в програмних секвенсорах:

- а) робота з VST-інструментами;
- б) вивчення можливостей синтезу та обробки звуку;
- в) використання акустичних інструментів в секвенсорах;
- г) різновиди форм сучасних джазових творів, написаних за допомогою програмних секвенсорів.

Результати навчання:

Усвідомлює, яку перспективу дають музиканту програмні секвенсори.

Модуль 3

Теоретичні знання:

Logic Pro – програма, що створена для музикантів:

- а) створення проєкту;
- б) робота з MIDI файлами (запис, редагування, конвертація);
- в) робота з аудіо файлами.

Зміст навчання:

Робота в програмному секвенсорі *Logic Pro*, створення власної композиції в цьому секвенсорі:

- а) робота з MIDI файлами (квантайз, велосіті тощо);
- б) запис та редагування аудіо файлів;
- в) використання звукових ефектів (реверберація, фленжер, фейзер, хорус);
- г) проєкт для зведення та мастерингу.

Результати навчання:

Працює з VST інструментами, записує власні ідеї за допомогою кращих музичних програм.

Модуль 4

Теоретичні знання:

Поняття «референс» та його важливість під час створенні сучасної музики. Універсальність майбутнього композитора.

Поняття «транскрипція».

Зміст навчання:

Робота з референсами у різних стилях.

Виявлення основних рис твору, які служать референсом (інструментування, стиль, емоційна складова), створення композиції за прикладом.

Трансформування джазові композиції:

- а) вибираємо композицію на основі власних переваг учня (це вкрай важливо для створення індивідуальності та формування смаку);
- б) шукаємо шляхи регармонізації мелодії та фактурних рішень;
- в) працюємо над розвитком мелодичної лінії та варіантами соло;
- г) працюємо над формою транскрипції.

Створення власних транскрипцій джазових творів на основі отриманих знань:

- а) пошук власного бачення та варіантів обробки творів;
- б) прагнення створення цікавих композиційних рішень;
- в) дбайливе ставлення до першоджерел.

Результати навчання:

1. Намагається бути гнучким і універсальним, виконуючи найрізноманітніші композиторські завдання.
2. Пропонує власні рішення в обробці джазової музики.

Рекомендований репертуар:

Сучасні джазові стилі:

Miles Davis «Fantasy»

Esbjörn Svensson «Seven days of falling»
Brad Mehldau «O Ephraim»
Esperanza Spalding «I know you know»
Robert Glasper «Gonna be alright (F.T.B.)»
Robert Glasper «Downtime»

П'ятий рік навчання

Модуль 1

Теоретичні знання:

1. Ознайомлення з нотними редакторами *Sibelius, Finale*:
 - а) створення партитури;
 - б) набір нотного тексту;
 - в) редагування партитур, та робота з партіями;
 - г) вміння створювати композиції в редакторах.
2. Створення джазових композицій для різних складів інструментів:
 - а) ознайомлення зі специфікою інструментів для яких пишеться твір (діапазон, ключ, тембральні можливості);
 - б) створення партії інструменту в залежності від композиторського завдання;
 - в) взаємодія різних інструментів у джазовому творі.

Зміст навчання:

1. Робота в нотних редакторах:
 - а) запис в нотному редакторі знятого соло;
 - б) створення твору із використанням можливостей програми;
 - в) робота над оформленням і редагуванням партитури;
 - г) коригування партії інструментів та вокалу.
2. Написання творів та аранжувань за участю струнної групи, духових та змішаних складів інструментів.

Результати навчання:

1. Записує власні музичні ідеї за допомогою нотних редакторів.
2. Створює композицій та аранжування, використовуючи різні інструменти.

Модуль 2

Теоретичні знання:

Розвиток відносного слуху за допомогою системи відносної сольмізації «рухливе до» (*movable do*):

- а) розвиток відчуття ладу;
- б) інтервального слуху;
- в) розуміння сутності мелодії;
- г) розвиток попереднього слуху для майбутніх імпровізаційних рішень.

Зміст навчання:

Виконання вправ для розвитку відносного слуху по системі «рухливе до»:

- а) спів мелодії інтервальним принципом побудови горизонталі;
- б) визначення різних ступенів відносно основного тону в акордовому викладі;

в) робота над шляхами реалізації музичної ідеї, що виникла у голові, на своєму інструменті.

Результати навчання:

Розуміє важливість інтервального мислення для джазового виконавця та композитора.

Модуль 3

Теоретичні знання:

Основи зведення. Завдання зведення:

- а) налаштування музичного балансу;
- б) панорамування інструментів;
- в) еквалізація і динамічна обробка;
- г) формування акустичного простору.

Зміст навчання:

Поетапне зведення.

Організація треків, видалення шумів та інших перешкод, оптимізація всіх джерел звуку, баланс гучності, налаштування еквалайзерів, основна обробка, стерео картина.

Результати навчання:

Доводить свій твір до сучасних стандартів звучання.

Модуль 4

Теоретичні знання:

1. Мастеринг – завершальний етап перед випуском твору. Фінальна обробка готової композиції і її підготовка до тиражування на фізичних і цифрових носіях.

2. Підготовка підсумкової програми, використання отриманих навиків, закріплення набутих знань, формування бачення подальшого музичного розвитку учня.

Зміст навчання:

Мастеринг.

Нормалізація рівня, лімітування, фільтрація, еквалізація, компресія, розширення стереобазиса, максимізація гучності.

Підготовка підсумкової концертної програми, яка відображає рівень розуміння джазу учнем.

Результати навчання:

Демонструє джазовий підхід до виконання і написання музики.

Рекомендований репертуар:

Gregory Privat «Le bonheur»

Yaron Herman «Legs to run»

Erik Truffaz «Wilfried»

Erik Truffaz «Yuri's choice»

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

Теорія

1. David Baker. Arranging & Composing for the Small Ensemble: Jazz//r&b/jazz-rock. Bloomington, Indiana, U.S.A. 1970.
2. Gary Campbell. Connecting Jazz Theory. Bluemound, U.S.A. 1998.
3. Bill Dobbins. Jazz Arranging and Composing: A Linear Approach. U.S.A. 2015.
4. Jonathan Harnum. Basic Jazz Theory: How to Read, Write, and Understand Written Music, Volume 1. U.S.A. 2001.
5. Ernst Levy. A Theory of Harmony. New York, U.S.A. 1985.
6. Bert Ligon. Comprehensive Technique for Jazz Musicians 2nd Edition. Bluemound, U.S.A. 1999.
7. Bert Ligon. Jazz Theory Resources: Volume Two, Tonal, Harmonic, Melodic, & Rhythmic Organization of Jazz. Bluemound, U.S.A. 2001.
8. Mark Levine. The Jazz Theory Book. Petaluma, U.S.A. 1995.
9. John Rahn. Basic Atonal Theory. New York, U.S.A. 1980.
10. Arnold Schoenberg. Theory of Harmony. University of California press, Berkeley, Los Angeles, U.S.A. 1911.
11. Ted Pease, Ken Pullig. Modern Jazz Voicing: Arranging for Small and Medium Ensembles. Berklee, Boston, U.S.A. 2004.
12. Joe Mulholland, Tom Hojnacki. The Berklee Book of Jazz Harmony. Berklee, Boston, U.S.A. 2013.

Вправи

1. Bob Stoloff. Blues Scatitudes: Vocal Improvisation on the Blues. Brooklyn, New York, U.S.A. 2003.
2. Bob Stoloff. Scat Vocal Improvisation Techniques. Brooklyn, New York, U.S.A. 1996
3. David Baker. Improvisational Patterns. The BeBop Era - Treble Clef - Vol.1. New York, U.S.A. 1979.
4. David Baker. Improvisational Patterns: The Blues For All Treble Clef Instruments. New York, U.S.A. 1980.
5. David Baker. Modal and Contemporary Patterns. New York, U.S.A. 1979.
6. Mel Bay. Encyclopedia of Scales, Modes and Melodic Patterns: A Unique Approach to Developing Ear, Mind and Finger Coordination. U.S.A. 1997.
7. Arnie Berle. Jazz Saxophone Licks, Phrases and Patterns. U.S.A. 1987.
8. Walter Bishop. A Study in Fourths for All Instruments. U.S.A. 1976.
9. Jerry Coker, Jimmy Casale, Gary Campbell, Jerry Greene. Patterns For Jazz For All Treble Clef Instruments. Florida, U.S.A. 1970.
10. Peter Deneff. Jazz Hanon. U.S.A. 2001.

11. Dan Haerle. Scales for Jazz Improvisation. U.S.A. 1975.
12. Eddie Harris. Skips For the Advanced Saxophonist. U.S.A. 1972.
13. Eddie Harris. Skips For A Chord Technique Book For All Jazz Musicians. U.S.A. 1978.
14. Andy LaVerne. Tons Of Runs For The Contemporary Pianist. New York. 1999.
15. Chad Lefkowitz-Brown. 15 Approach Note and Enclosure Exercises For Jazz Musicians. U.S.A. 2018.
16. Eric Marienthal. Comprehensive Jazz Studies and Exercises for All Instruments. U.S.A. 2006.
17. Steve Neff. Mastering the Dominant Bebop Scale. U.S.A. 2007.
18. Matt Otto. Modern Jazz Vocabulary Vol.1. U.S.A. 2010.
19. Steve Rawlins. 21 Bebop Exercises for Vocalist and Instrumentalist. Bluemound, U.S.A. 2001.
20. Ramon Ricker. Pentatonic Scales for Jazz Improvisation. U.S.A. 1999.
21. Ramon Ricker. Technique Development in Fourths for Jazz Improvisation. U.S.A. 1976